

Hoe AI ons menselijker maakt

el-ee-
vuu-
ee-ee-
ee-ee-
ee-ee-

0

1

thoirmop

a

II morele vragen
voor helderheid, kracht en betekenis
in ons gesprek over de toekomst

MINKE TROMP

MINKE
TROMP

Minke Tromp

Hoe AI ons menselijker maakt

*11 morele vragen voor helderheid, kracht en betekenis
in ons gesprek over de toekomst*

Bertram+de Leeuw Uitgevers

Tweede druk, mei 2026

©Minke Tromp, 2026

Bertram + de Leeuw Uitgevers

Omslagontwerp: Minke Tromp

Foto auteur: Kim Marivoet

Typografie binnenwerk: Elgraphic

ISBN 9789461563576

NUR 400

INHOUD

Inleiding – Zo maakt AI ons menselijker	7
1 Vragen	25
<i>Verborgen invloed: welke vragen bepalen onze tijd?</i>	25
<i>Velen negeerden deze vragen eerst – nu maken ze er een verschil mee</i>	29
2 Gesprek	35
<i>Waarom je dit gesprek beter niet aan anderen kunt overlaten</i>	35
<i>Zo begin je het goede gesprek – zonder expert</i>	41
3 Welke doelen mag AI voor ons bepalen?	51
4 Wat mag vooruitgang kosten?	61
5 Welke interactie moet menselijk blijven?	71
6 Wat moeten we niet willen verliezen en beschermen en bewaren?	81
7 Welke beslissingen moeten redelijk blijven?	93
8 Wat moeten we beter weten dan AI?	105
9 Wat is de essentie van betaald werk?	115
10 Wat wil je altijd kunnen controleren?	125
11 Moeten machines leven op aarde waarderen en kunnen liefhebben?	137
12 Wie is verantwoordelijk voor collectieve intelligentie?	147
13 Wie mag deze vragen niet negeren?	159
14 Antwoorden	175
<i>Antwoorden die sterk genoeg zijn om te leven</i>	175
<i>Wat ontstaat als we samen antwoorden zoeken</i>	184

Inleiding – Zo maakt AI ons menselijker

‘We waren slim genoeg om het te maken, we zijn dom genoeg om het nodig te hebben, maar zijn we wijs genoeg om het te gebruiken?’

Waar we in zitten

Je belt met de verzekeraar over een schadeclaim. Een vriendelijk gesprek. Je legt uit wat er gebeurd is, beantwoordt vragen, voelt je gehoord. Wat je niet weet: terwijl jij praat, luistert er software mee. Die analyseert je stem, de toonhoogte, de pauzes, de micro-trillingen. En op basis daarvan wordt bepaald of je wel of niet uitbetaald krijgt. Niet door de vriendelijke stem aan de andere kant van de lijn. Door een algoritme dat beslissingen neemt over jou, zonder dat je het weet.

Dit is geen sciencefiction. Het gebeurt nu. Vandaag.

En het is slechts één voorbeeld van hoe AI zich heeft genesteld in de infrastructuur van ons dagelijks leven. Wie krijgt er een sollicitatiegesprek? AI scant cv's en selecteert kandidaten op basis van patronen die we niet kunnen zien. Welke patiënt krijgt prioriteit in het ziekenhuis? AI-systemen berekenen risico's en maken triage-beslissingen. Welke leerling heeft extra ondersteuning nodig? Algoritmes voorspellen studieprestaties op basis van data die we amper begrijpen.

We zitten er middenin. Maar we hebben nauwelijks een idee waar we precies in zitten.

De ontwikkelingen voelen ongrijpbaar. Anoniem. Ze voltrekken zich ergens, in Silicon Valley, in Chinese techbedrijven, in Europese onderzoekscentra, in een tempo dat we niet kunnen bijhouden. We weten het wel, ergens. We lezen de koppen. Zitten in vergaderingen waar het ter sprake komt. Moeten er iets mee. Intussen worden de beslissingen genomen. Door anderen. Zonder ons. Over ons.

Neem de geopolitieke dimensie. Welke data mag door wie beheerd worden? Chinese bedrijven die gezichtsherkenning verkopen aan overheden wereldwijd. Amerikaanse techgiganten die Europese gebruikersdata op Amerikaanse servers opslaan. Wie controleert dit eigenlijk? Wie stelt grenzen? En belangrijker nog: op basis van welke waarden stellen we die grenzen?

Of kijk naar de arbeidsmarkt. Veel van de beroepen waar jongeren nu voor studeren, zullen er over tien jaar niet meer zijn. Of er radicaal anders uitzien. En welke beroepen zijn er dan wel? Welke vormen blijven er over van menselijk werk? En misschien nog fundamenteeler: wat *moet* er overblijven? Welke taken willen we niet overdragen aan machines, ongeacht hun capaciteiten?

We staan aan de vooravond van verschuivingen die dieper ingrijpen dan de industriële revolutie. Toen veranderde wat we maakten en hoe we werkten. Nu verandert hoe we denken, beslissen, en met elkaar omgaan. AI raakt aan de kern van wat het betekent om mens te zijn.

En toch: de grote lijn is nauwelijks te tekenen. Gaat het wel de goede kant op? Wie stuurt dit eigenlijk? En naar welk einddoel?

De waarheid is: we weten het niet. We hebben geen overzicht. De ontwikkelingen gaan te snel, zijn te complex, zitten te diep verweven in systemen die we niet kunnen doorzien. Wat we wel voelen, is een diffuus onbehagen. Een groeiende onrust over controle die we verliezen. Over transparantie die verdwijnt. Over een

toekomst die niet langer voelt als iets wat we samen vormgeven, maar als iets wat ons overkomt.

En misschien is dat wel het meest verontrustende: dat het gevoel van agency, van invloed kunnen uitoefenen op de wereld om ons heen, langzaam wegzakt. Dat we toeschouwers worden in plaats van deelnemers. Passagiers in plaats van stuurlui.

Dit boek gaat niet over die technische ontwikkelingen zelf. Het gaat over wat eronder ligt: de vragen die we niet stellen, de gesprekken die we niet voeren, de waarden die onzichtbaar blijven terwijl ze wel degelijk een rol spelen, of juist afwezig zijn, in elke beslissing die wordt genomen over AI.

Want hier begint het probleem: bij onze stilte.

Waarom het gesprek niet wordt gevoerd

Ondertussen gebeurt er iets opmerkelijks: we praten er nauwelijks over.

Niet echt, in ieder geval. Niet op een manier die ertoe doet. We hebben het wel over AI, natuurlijk. In nieuwsberichten, op sociale media, in beleidsstukken. Maar het blijft vaak abstract, technisch, ver weg. Een onderwerp voor experts. Voor mensen die verstand hebben van algoritmes en neurale netwerken en machine learning. Niet voor ons.

En zo trekken we ons terug. ‘Ik begrijp er te weinig van.’ ‘Daar heb ik niet genoeg kennis voor.’ ‘Dat moeten anderen maar beslissen.’

Het is een begrijpelijke reactie. AI voelt ingewikkeld. Ondoor-dringbaar. De technische details zijn overweldigend, de ontwikkelingen gaan razendsnel, en het gevoel dat je als individu toch niets kunt veranderen, slaat toe. Dus laten we het maar aan de experts over. Aan de techbedrijven. Aan de politici. Aan iemand anders.

Maar in dat wegstijgen, in die stilte, gebeurt er iets. Want terwijl

wij zwijgen, worden de beslissingen genomen. En niet door neutrale, objectieve experts die het beste met ons voor hebben. Ze worden genomen door mensen met belangen. Door bedrijven die winst willen maken. Door overheden die controle willen behouden. Door ontwikkelaars die gefascineerd zijn door wat technisch mogelijk is, zonder altijd stil te staan bij wat wenselijk is.

AI dreigt zo vooral een *private opportunity* te zijn, in plaats van een publiek vraagstuk.

Wat bedoel ik daarmee? Dat de richting van AI-ontwikkeling vooral wordt bepaald door wat rendabel is, wat macht oplevert, wat technisch spectaculair is. Niet door wat goed is voor ons als samenleving. Niet door wat dienend is aan menselijk welzijn of leven in het algemeen. Niet door wat beschermend is voor wat we waardevol vinden.

De vraag 'kunnen we dit?' overschaduwet de vraag 'moeten we dit willen?'

En dat is niet per se kwaadwilligheid. Het is simpelweg wat er gebeurt wanneer we een fundamenteel maatschappelijk vraagstuk overlaten aan een kleine groep mensen met specifieke belangen en expertises. Technici denken vanuit haalbaarheid. Bedrijven denken vanuit businesscases. Maar wie denkt vanuit wat het betekent om mens te zijn? Wie bewaakt de grenzen van wat we wel en niet willen automatiseren? Wie stelt de vragen over verbinding, zingeving, autonomie?

Die vragen worden niet gesteld. Niet structureel, in ieder geval. Want het gesprek wordt niet gevoerd.

En zo ontstaat er een gevaarlijke kloof. Tussen degenen die AI ontwikkelen en degenen die ermee moeten leven. Tussen de snelheid van technologische ontwikkeling en de traagheid van maatschappelijke reflectie. In die kloof verdwijnt democratie. Beetje bij beetje. Niet met een knal, maar met een zucht. Met een schouderophalen. Met een 'tja, dat gaat nu eenmaal zo.'

Maar het hoeft niet zo te gaan.

Het goede gesprek wordt misschien niet gevoerd, maar het kan wel gevoerd worden. En dat moet ook. Want de alternatieven zijn ontoelaatbaar. Een toekomst waarin technologie zich autonoom ontwikkelt, zonder morele begrenzing, zonder democratische inspraak, zonder binding met wat wij als mensen waardevol vinden, is geen toekomst die we willen.

De vraag is dus niet of we het gesprek moeten voeren. De vraag is hoe.

We zijn hier al eerder geweest – de waarschuwing

We denken vaak dat we iets nieuws meemaken. Dat AI een ongekend fenomeen is, zonder historische parallel. En in technische zin is dat ook zo. Maar in moreel opzicht? In het patroon van hoe we omgaan met krachtige nieuwe mogelijkheden? Daarin zijn we hier al eerder geweest.

Neem de mythe van Prometheus. Prometheus steelt het vuur van de goden en brengt het naar de mensen. Een geschenk. Een verlossing. Met vuur kunnen mensen zich verwarmen, eten koken, metaal smeden, een beschaving bouwen. Het is een technologie die alles verandert. Die de mens machtiger maakt dan ooit tevoren.

Maar de goden wisten iets wat Prometheus onderschat had: de mensen waren er niet klaar voor.

Niet omdat ze dom waren. Niet omdat ze slecht waren. Maar omdat ze de wijsheid nog niet hadden ontwikkeld om met zo'n krachtig instrument om te gaan. Ze begrepen niet wat het betekende. Welke verantwoordelijkheid het met zich meebracht. Welke grenzen er nodig waren.

Vuur kan verwarmen, maar ook verbranden. Het kan beschermen, maar ook verwoesten. Het kan dienen, maar ook vernietigen.

gen. En de mensen kregen die kracht zonder de kennis over hoe ermee te leven. Zonder de morele scholing die nodig is om macht te beheersen in plaats van erdoor beheerst te worden.

Zeus strafte Prometheus niet omdat hij de mensen niets gund. Hij strafte hem omdat hij hen iets gaf waar ze nog niet aan toe waren. Techniek zonder wijsheid. Vermogen zonder inzicht. Kracht zonder moreel kompas.

Klinkt dat bekend?

AI is ons vuur. Een technologie die ons machtiger maakt dan we ooit geweest zijn. Die ons in staat stelt dingen te doen die voorheen ondenkbaar waren. Die de wereld radicaal kan veranderen, ten goede of ten kwade.

Maar zijn we er klaar voor? Of herhalen we de fout van Prometheus: rennen we vooruit op technische mogelijkheden zonder de morele vragen te stellen die daarbij horen? Omarmen we de kracht zonder stil te staan bij de wijsheid die nodig is om die kracht goed te gebruiken?

De mythe waarschuwt ons. Niet tegen technologie zelf, maar tegen de verleiding om technologie los te koppelen van morele reflectie. Tegen het idee dat we eerst kunnen bouwen en later wel nadenken. Dat we eerst kunnen uitrollen en later wel reguleren. Dat we eerst kunnen ontwikkelen en later wel de consequenties overzien.

Dat werkt niet. Dat heeft nooit gewerkt.

Een andere waarschuwing komt van Johann Wolfgang von Goethe, in zijn gedicht over de tovenaarsleerling. Disney verfilmde het prachtig in *Fantasia*, met Mickey Mouse in de hoofdrol.

Het verhaal: een tovenaarsleerling krijgt de kans om even de krachten van zijn meester te gebruiken. Hij moet water halen, een saaie klus. Dus spreekt hij een bezwering uit over een bezem, die daardoor tot leven komt en water gaat sjouwen. Het werkt. Wonderlijk goed zelfs. De bezem doet precies wat de leerling wil.

Maar dan komt het probleem: de leerling weet niet hoe hij de bezem moet stoppen. De bezem blijft water sjouwen. Emmer na emmer. Het water stroomt de ruimte binnen. Steeds meer. De leerling raakt in paniek. Hij probeert de bezem tegen te houden, maar die gaat gewoon door. Hij hakt de bezem doormidden, maar nu zijn er twee bezems die water sjouwen. De chaos neemt toe.

Pas wanneer de meester terugkomt en de juiste formule uitspreekt, stopt de bezem. De leerling had de kracht, maar niet de kennis. Hij kende de spreuk om te beginnen, maar niet om te stoppen. Hij kon iets op gang brengen, maar niet beheersen.

Ook hier: klinkt dat niet bekend?

We hebben AI-systemen gecreëerd die steeds autonomer worden. Die steeds meer kunnen. Die steeds dieper ingrijpen in onze levens. En we kunnen ze aanzetten, maar weten we ook hoe we ze moeten stopzetten? Hebben we de controle? Begrijpen we de consequenties? Kennen we de formule om de processen die we in gang hebben gezet weer te beheersen?

Of zijn we leerlingen die spelen met krachten die we niet volledig begrijpen?

Beide verhalen, Prometheus en de tovenaarsleerling, vertellen hetzelfde: technologie zonder wijsheid leidt tot chaos. Kracht zonder kennis eindigt in verlies van controle. En dat is niet omdat technologie slecht is, maar omdat wij mensen geneigd zijn te denken dat we iets kunnen omdat we het kunnen maken.

Maar kunnen en mogen zijn twee verschillende vragen. Kunnen en moeten zijn twee verschillende domeinen. Technisch vermogen en morele verantwoordelijkheid zijn twee verschillende dimensies.

En als we die uit elkaar laten vallen, als we het eerste najagen zonder het tweede te cultiveren, dan zitten we in de problemen.

Dat is de waarschuwing. Niet van mij, maar van verhalen die al duizenden jaren meegaan. Van wijsheid die zich door de tijd heen

bewezen heeft. Van inzichten die tijdloos zijn, juist omdat het patroon zich blijft herhalen.

We staan nu op het punt om diezelfde fout weer te maken. Om technologie te omarmen zonder de morele vragen te stellen. Om vooruit te rennen zonder stil te staan. Om te bouwen zonder te bevragen.

Tenzij we het goede gesprek gaan voeren.

Wat er op het spel staat

De waarschuwingen uit mythes en verhalen raken aan iets diepers. Ze wijzen naar een fundamenteel probleem in hoe we met technologie omgaan. En dat probleem is niet nieuw. Filosofen waarschuwen er al eeuwen voor.

Aristoteles maakte al in de oudheid een cruciaal onderscheid. Hij sprak over dingen die we nastreven als middel, en dingen die we nastreven omwille van zichzelf. Geld is een middel. We willen het niet om het geld zelf, maar om wat we ermee kunnen doen. Gezondheid, vriendschap, wijsheid, dat zijn dingen die we nastreven omwille van zichzelf. Ze hebben intrinsieke waarde.

Technologie, zei Aristoteles, hoort bij die eerste categorie. Het is een middel. Een instrument. Gereedschap om iets te bereiken wat we waardevol vinden. Het probleem ontstaat wanneer het middel een doel op zich wordt. Wanneer we technologie gaan ontwikkelen niet omdat het ergens naartoe leidt dat we waardevol vinden, maar simpelweg omdat het kan. Omdat het fascineert. Omdat het vooruitgang lijkt.

Maar vooruitgang waarheen? En waarom zou dat de goede richting zijn? Als we die vraag niet meer stellen, als technologische ontwikkeling zijn eigen logica volgt zonder binding met wat we werkelijk willen als mensen, dan zijn we iets fundamenteels kwijtgeraakt. Dan laten we ons leiden door het middel in plaats

van dat we het middel laten dienen aan wat ons werkelijk belangrijk is.

Precies dat zien we gebeuren met AI. We ontwikkelen het omdat het kan. Omdat het technisch briljant is. Omdat het economisch interessant is. Maar de vraag waartoe het moet dienen, welk menselijk of maatschappelijk doel het zou moeten ondersteunen, die vraag verdwijnt naar de achtergrond. We bouwen eerst en vragen later pas wat we eigenlijk hebben gebouwd en of we dat wel wilden.

Martin Heidegger, twintig eeuwen na Aristoteles, verdiepte dit inzicht verder. Hij waarschuwde dat technologie niet alleen een verzameling instrumenten is, maar ook een manier van kijken naar de wereld. Een wereldbeeld. Wanneer we alles gaan zien als iets dat geoptimaliseerd, gemeten, berekend en beheerst kan worden, dan verliezen we het zicht op andere dimensies van het bestaan. Op wat niet meetbaar is. Op wat niet efficiënt hoeft te zijn. Op wat zijn waarde heeft juist omdat het zich onttrekt aan controle en berekening.

Heidegger's punt was scherp: de mens verliest zijn vrijheid zodra gereedschap niet langer instrument is, maar wereldbeeld. Wanneer we niet meer vrij zijn om anders naar dingen te kijken, omdat de technologische blik de enige blik is geworden die we kennen. Wanneer AI niet meer een hulpmiddel is binnen een bredere menselijke praktijk, maar de standaard wordt waaraan alles wordt getoetst.

Dat is wat er op het spel staat. Niet alleen praktische vragen over privacy of werkgelegenheid, hoe belangrijk die ook zijn. Het gaat om iets fundamenteelers: onze vrijheid om zelf te bepalen wat waardevol is. Om betekenis te geven aan ons bestaan op een manier die niet gedicteerd wordt door wat technisch haalbaar of economisch rendabel is. Om ruimte te houden voor dimensies van het leven die niet passen in algoritmes.

En daarmee raken we aan de kern van wat dit boek probeert te doen. Het goede gesprek over AI ligt niet op het niveau van concrete toepassingen of technische specificaties. Het ligt op het niveau van deze fundamentele vragen. Wat willen we als mensen? Wat vinden we waardevol? Waar willen we vrijheid behouden? Welke grenzen willen we stellen, niet omdat iets technisch onmogelijk is, maar omdat we het moreel onwenselijk vinden?

Die vragen kun je niet beantwoorden met meer technische kennis. Ze vragen om morele reflectie. Om samen nadenken over wat ons bindt als mensen. Om een gesprek dat niet gaat over wat we kunnen, maar over wat we moeten willen. En over wat we nadrukkelijk niet moeten willen, hoe verleidelijk of efficiënt het ook lijkt.

Hoe kan techniek de mens of het leven op aarde dienen? Die vraag klinkt simpel, maar is radicaal. Want het draait de gangbare logica om. Niet: wat kan AI voor ons doen? Maar: wat willen wij dat AI voor ons doet, en wat juist niet? Niet: hoe passen wij ons aan aan AI? Maar: hoe zorgen we dat AI zich voegt naar wat wij waardevol vinden?

Die afstemming, die alignment zoals het in de AI-wereld heet, is niet alleen een technisch probleem. Het is primair een moreel probleem. En daarvoor hebben we het gesprek nodig. Niet het technische gesprek over hoe we algoritmes bouwen, maar het morele gesprek over waartoe we ze willen inzetten en waar we grenzen stellen.

Zonder dat gesprek glijden we af. Niet per ongeluk, maar door het simpele feit dat technologie zijn eigen dynamiek heeft. Wat mogelijk is, wordt gedaan. Wat economisch lonend is, wordt ontwikkeld. Wat technisch fascinerend is, wordt uitgeprobeerd. En intussen verliezen we grip op de vraag of dit wel de richting is die we willen. Of dit wel bijdraagt aan een wereld waarin wij willen leven.

Daar ligt de urgentie. In het besef dat we op een kantelpunt staan. Dat de beslissingen die nu worden genomen over AI, richtinggevend zijn voor decennia. En dat als we nu niet het gesprek voeren, het straks te laat kan zijn. Niet omdat AI dan niet meer te stoppen is, maar omdat we dan zo gewend zijn geraakt aan een wereld waarin AI de standaard is, dat we vergeten zijn dat het ook anders kan.

Aristoteles en Heidegger herinneren ons eraan: het middel mag nooit het doel worden, en gereedschap mag nooit ons wereldbeeld bepalen. Die vrijheid, om zelf richting te geven aan hoe we willen leven, is wat we moeten beschermen. En die vrijheid cultiveren we door het goede gesprek te voeren. Door samen na te denken. Door morele vragen serieus te nemen.

Dat is waar dit boek voor pleit.

Waarom het goede gesprek gevoerd moet worden

Hand in hand met alle zorgen over AI loopt een diepere angst. Een angst die vaak niet hardop wordt uitgesproken, maar wel voelbaar is. De angst dat we door technologie elkaar kwijtraken. Dat we de verbinding met elkaar verliezen. Dat wat ons mens maakt, wat ons bindt in gemeenschappen, langzaam verdwijnt achter schermen, algoritmes en geautomatiseerde processen.

Het is geen ongegronde angst. We zien het al gebeuren. Gesprekken die vervangen worden door app-contact en chatbots. Zorg die geautomatiseerd wordt. Onderwijs dat gedepersonaliseerd wordt door AI, waarbij de leraar steeds meer een beheerder wordt van systemen in plaats van een ontmoeter van leerlingen. Werk dat zo geoptimaliseerd wordt dat er geen ruimte meer is voor het informele gesprek bij de koffieautomaat, voor de menselijke maat, voor het contact dat niet direct productief is maar wel draagvlak creëert.

We winnen aan efficiëntie, maar verliezen aan verbinding. We winnen aan snelheid, maar verliezen aan diepgang. We winnen aan bereik, maar verliezen aan nabijheid.

Dit is niet onvermijdelijk. Het is een keuze. Misschien niet bewust gemaakt, maar wel een keuze die in elke beslissing over AI-implementatie impliciet aanwezig is. En daarom moeten we die keuze expliciet maken. Daarom moet het gesprek gevoerd worden.

Want er is een tegenbeweging mogelijk. Een beweging die zegt: juist omdat technologie zo krachtig is, moeten we bewuster worden van wat menselijk is. Juist omdat AI zoveel kan, moeten we helderder worden over wat we niet willen automatiseren. Juist omdat we steeds meer kunnen delegeren aan machines, moeten we scherper definiëren wat we bij mensen willen houden.

Die tegenbeweging is geen romantische nostalgie naar vroeger. Het is geen technofobie. Het is een bewuste keuze voor wat waardevol is. Voor wat we willen beschermen. Voor wat we willen cultiveren, ook als het minder efficiënt is, ook als het meer tijd kost, ook als het economisch minder aantrekkelijk lijkt.

Het is een oproep om terug te keren naar een oud maar tijdloos ideaal: het actieve publieke leven. Het idee dat we als burgers, als mensen, samen verantwoordelijk zijn voor de wereld waarin we leven. Dat we niet kunnen volstaan met consumeren en reageren, maar moeten participeren en vormgeven. Dat democratie niet alleen gaat over stemmen bij verkiezingen, maar ook over continu in gesprek zijn over wat we waardevol vinden en hoe we dat willen beschermen.

De Grieken noemden dit de polis, de gemeenschap van burgers die samen nadenken over het goede leven. Niet alleen voor zichzelf, maar voor de gemeenschap als geheel. Die bereid zijn tijd en energie te investeren in gesprekken over wat ons bindt, wat we willen behouden, waar we naartoe willen. Die begrijpen dat

vrijheid niet alleen betekent dat je mag doen wat je wilt, maar ook dat je mag meebeslissen over de voorwaarden waaronder je leeft.

Dat ideaal is niet verdwenen. Het is alleen wat naar de achtergrond gedrongen. Door de complexiteit van de moderne wereld. Door het gevoel van machteloosheid tegenover grote systemen. Door de verleiding om het aan experts over te laten. Maar we kunnen het nieuw leven inblazen. En juist bij een onderwerp als AI is dat cruciaal.

Want AI gaat over iedereen. Het raakt aan alle aspecten van ons leven. En daarom kan het niet alleen een kwestie zijn van wetenschappers, bedrijven en beleidsmakers. Het moet een publiek vraagstuk zijn. Een kwestie waarin iedereen zich gehoord en vertegenwoordigd voelt. Waarin verschillende perspectieven samenkomen. Waarin de wijsheid van vele stemmen wordt gebundeld.

Dat is geen utopie. Het is een noodzaak. Want de alternatieven zijn onacceptabel. Een wereld waarin AI zich ontwikkelt zonder democratische inspraak, zonder morele begrenzing, zonder binding met wat mensen werkelijk willen, is een wereld waarin we onze autonomie verliezen. Waarin we ons moeten aanpassen aan systemen die we niet begrijpen en niet kunnen beïnvloeden. Waarin we toeschouwers worden in plaats van vormgevers.

Daarom moet het gesprek gevoerd worden. Niet omdat we tegen AI zijn, maar omdat we voor menselijkheid zijn. Niet omdat we technologie willen tegenhouden, maar omdat we willen dat technologie ons dient in plaats van andersom. Niet omdat we bang zijn voor de toekomst, maar omdat we willen dat het een toekomst is die we samen vormgeven.

Het goede gesprek over AI is geen luxe. Het is geen leuk extra-tje voor mensen die daar tijd voor hebben. Het is een fundamentele voorwaarde voor een democratische samenleving in het digitale tijdperk. Het is de manier waarop we onze vrijheid behouden.

De manier waarop we ervoor zorgen dat wat we waardevol vinden niet weggevaagd wordt door wat technisch mogelijk is.

En dat gesprek begint niet in Brussel of Washington. Het begint niet in Silicon Valley of bij techgiganten. Het begint bij ons. Bij mensen die vragen durven stellen. Die niet genoeg nemen met 'dat gaat nu eenmaal zo'. Die bereid zijn na te denken over wat we willen en wat we niet willen. Die elkaar uitnodigen om samen die vragen te verkennen.

Dit boek is een uitnodiging tot dat gesprek. Een poging om de vragen te formuleren die ertoe doen. Om houvast te bieden in de complexiteit. Om te laten zien dat je geen expert hoeft te zijn om mee te praten over wat AI met ons als mensen en als samenleving doet. Integendeel: juist door mee te praten, door je stem te laten horen, door je perspectief in te brengen, wordt AI een democratisch vraagstuk in plaats van een private opportunity.

Dat is de oproep. Niet om alles te begrijpen, maar om mee te denken. Niet om alle antwoorden te hebben, maar om de juiste vragen te stellen. Niet om alleen te staan, maar om samen op te trekken in het beschermen van wat we waardevol vinden.

De paradox: Hoe AI ons menselijker maakt

En zo komen we bij de paradox die de titel van dit boek draagt. De paradox dat AI, juist door zijn kracht en reikwijdte, ons dwingt terug te keren naar wat wezenlijk menselijk is.

Hoe werkt dat? AI confronteert ons met de vraag wat machines niet kunnen, of niet zouden moeten doen. En in die vraag ligt een uitnodiging verborgen om helderder te worden over wat wel menselijk moet blijven. Wat we niet willen delegeren. Wat zijn waarde heeft juist omdat het door mensen gedaan wordt, met al onze imperfecties, emoties en contextuele wijsheid.

Neem moreel redeneren. Een algoritme kan patronen herken-

nen, kan voorspellen, kan optimaliseren. Maar een algoritme kan niet worstelen met een ethisch dilemma op de manier waarop mensen dat doen. Het kan geen afweging maken die rekening houdt met de volheid van een situatie, met de geschiedenis van de betrokkenen, met de waarden die op het spel staan. Het kan niet voelen wat rechtvaardig is in deze specifieke context, met deze specifieke mensen.

Dat kunnen wij wel. Of beter gezegd: dat moeten wij blijven doen. En AI dwingt ons om daar bewuster van te worden. Om scherper te articuleren wat moreel redeneren eigenlijk is. Waarom het waardevol is. Wanneer het onmisbaar is.

Of neem gemeenschap. AI kan mensen bij elkaar brengen op basis van gedeelde interesses. Het kan efficiënte netwerken vormen. Maar echte gemeenschap ontstaat niet uit efficiënte matching. Het ontstaat uit gedeelde kwetsbaarheid, uit samen worstelen met vragen waar geen makkelijk antwoord op is, uit solidariteit die niet gebaseerd is op berekening maar op een gevoel van verbondenheid.

AI kan dat niet creëren. Maar het kan ons wel wakker schudden. Het kan ons doen beseffen dat als we gemeenschap willen, we daar tijd en ruimte voor moeten maken. Dat we daar bewust voor moeten kiezen. Dat het niet vanzelf gebeurt in een wereld die steeds meer geoptimaliseerd en geautomatiseerd wordt.

En dan is er wijsheid. Wijsheid is iets anders dan kennis. Kennis kun je opslaan in databases, kun je laten analyseren door AI. Maar wijsheid ontstaat in dialoog. In het proces van samen vragen stellen, perspectieven uitwisselen, nuances ontdekken. Wijsheid is het vermogen om te zien wat in een situatie werkelijk belangrijk is, om prioriteiten te stellen die recht doen aan wat er op het spel staat, om te handelen vanuit een diep begrip van wat mensen nodig hebben.

Dat ontwikkel je niet door informatie te verzamelen. Dat ont-

wikkel je door in gesprek te zijn. Door te luisteren. Door je eigen standpunt bij te stellen als je ontdekt dat een ander iets ziet wat jij over het hoofd zag. Door geduldig de complexiteit te omarmen in plaats van te simplificeren tot wat meetbaar en maakbaar is.

AI maakt ons menselijker doordat het ons dwingt terug te keren naar deze praktijken. Naar moreel redeneren. Naar gemeenschapsvorming. Naar wijsheid door dialoog. Niet omdat AI ons dat leert, maar omdat het gebrek aan deze dingen zichtbaar wordt zodra we te veel aan machines overlaten.

Dit boek helpt bij die terugkeer. Het doet dat door elf morele vragen te formuleren die het gesprek over AI ordenen en verdiepen. Vragen die herkenbaar zijn. Die je tegenkomt in krantenkoppen, in boardroom-discussies, in bezorgde gesprekken aan de keukentafel. Vragen die helpen om te zien waar het werkelijk over gaat.

Welke interactie moet menselijk blijven? Wat moeten we zonder enige techniek blijven kunnen? Welke beslissingen moeten redelijk blijven? Wat is de essentie van betaald werk? Wat mag vooruitgang kosten? Wat moeten we beschermen en bewaren? Wie is verantwoordelijk voor collectieve intelligentie? Wat wil je altijd kunnen controleren? Wat moeten we beter weten dan AI? En wie mag deze vragen niet negeren?

Dit zijn geen technische vragen. Het zijn morele vragen. Vragen die niet vragen om expertise in algoritmes, maar om helderheid over waarden. Om moed om positie te kiezen. Om bereidheid om in gesprek te gaan, ook als dat ongemakkelijk is.

En juist door die vragen te stellen, door ze herkenbaar te maken, door ze te verbinden met concrete situaties, wordt AI wat het zou moeten zijn: een democratisch vraagstuk. Een kwestie waarin we allemaal stem hebben. Waarin we samen bepalen welke richting we op willen. Waarin we de toekomst niet laten gebeuren, maar vormgeven.

Dat is hoe AI ons menselijker maakt. Niet door ons te vervangen, maar door ons uit te dagen terug te keren naar wat machines niet kunnen en niet moeten doen. Naar wat ons bindt. Naar wat ons in staat stelt samen een wereld te bouwen die recht doet aan onze menselijkheid.

Het goede gesprek begint hier

Je hoeft geen politicus te zijn om mee te praten over de toekomst van onze samenleving. Je hoeft geen CEO te zijn om na te denken over welke waarden we willen beschermen. Je hoeft geen filosoof te zijn om morele vragen serieus te nemen. En je hoeft zeker geen AI-expert te zijn om een mening te hebben over hoe technologie ons leven zou moeten dienen.

Sterker nog: juist door mee te doen aan het gesprek, door je stem te laten horen, door je perspectief in te brengen, wordt AI een democratisch vraagstuk in plaats van vooral een private opportunity. Juist doordat we samen nadenken, ontstaat er iets wat groter is dan de som der delen. Collectieve wijsheid. Gedeeld begrip. Een richting die gedragen wordt door velen in plaats van bepaald door enkelen.

Dit boek is geen eindpunt. Het is een begin. Een uitnodiging om het gesprek aan te gaan. Om de vragen te herkennen in je eigen leven, je eigen werk, je eigen zorgen. Om ze te bespreken met collega's, vrienden, familie. Om positie te kiezen, ook als dat lastig is. Om te ontdekken dat je meer invloed hebt dan je dacht, simpelweg door de juiste vragen te stellen.

De elf vragen in dit boek zijn niet bedoeld om definitieve antwoorden te geven. Antwoorden verouderen, situaties veranderen, context verschilt. Maar de vragen blijven relevant. Ze helpen je te zien wat er werkelijk op het spel staat. Ze maken zichtbaar welke waarden een rol spelen. Ze geven houvast in discussies die

anders chaotisch of overweldigend kunnen aanvoelen.

En misschien nog belangrijker: ze brengen ons samen. Want dit zijn vragen die we niet alleen kunnen beantwoorden. Ze vragen om dialoog. Om het uitwisselen van perspectieven. Om het respectvol maar eerlijk bevragen van elkaars standpunten. Om het samen zoeken naar wat rechtvaardig en wijs is.

Dat is het Griekse ideaal waar we het eerder over hadden. Samen nadenken als basis voor gemeenschap en democratie. Niet als romantische nostalgie, maar als levende praktijk. Als iets wat we kunnen doen, hier en nu, beginnend met dit boek.

Het goede gesprek over AI is geen luxe die we ons permitteren als we tijd over hebben. Het is de manier waarop we onze menselijkheid beschermen. De manier waarop we ervoor zorgen dat technologie ons dient in plaats van andersom. De manier waarop we de toekomst vormgeven in plaats van ondergaan.

En dat gesprek begint hier. Met deze vragen. Met jou. Welkom.

Onze privacy, banen en toekomst staan onder druk van razendsnelle technologische ontwikkelingen. Maar wie beïnvloedt dit? Het voelt vaak ongrijpbaar, wanneer beslissingen over ons worden genomen. Dit boek geeft je invloed - niet via antwoorden, maar via de juiste vragen.

Hoe AI ons menselijker maakt bundelt elf morele vragen die het gesprek over AI verdiepen. Ze maken zichtbaar wat er écht op het spel staat, scherpen je blik en bieden richting in een complexe wereld. Zo wordt AI een democratisch vraagstuk waar jij onderdeel van bent. Je hoeft geen expert te zijn. Dit boek nodigt iedereen uit om mee te denken.

Minke Tromp, filosoof en corporate antropoloog, vertaalt al twintig jaar complexe ideeën naar heldere, toepasbare inzichten. Dit boek, gebaseerd op haar keynotes, pleit voor samen nadenken als fundament van een sterke democratie. Juist bij AI zijn de juiste vragen belangrijker dan ooit.

Over Minke Tromp en Hoe AI ons menselijker maakt

‘Eindelijk een boek dat de morele vragen stelt die we met z’n allen zouden moeten stellen - helder en moedig op tafel gelegd.’

Elke Wiss, auteur van Socrates op Sneakers

‘Een mooie balans: kritisch zonder af te wijzen, filosofisch én toegankelijk.’

prof. dr. Bas Haring, Universiteit Leiden

‘Heldere vragen die je denken over AI verruimen en richting geven.’

Marjan Slob, Denker des Vaderlands 2023–2025

‘Een boek dat niet vraagt wat AI kan, maar wat wij willen dat het betekent.’

Koert van Mensvoort, directeur Next Nature

‘De echte vragen over AI zijn menselijk, niet technologisch. Een praktisch kompas.’

Ferry Hoes, Brand Humanizing Institute

